

# Bestemd voor de ware liefde

**Interpretatie van een romantische jongerenfilm met het oog op mystagogie: *My Sassy Girl*. Spirituele dynamiek en spirituele duiding plus een didactische suggestie voor een groepsbespreking.**

‘Mystagogie’ is een erfenis uit de eerste eeuwen van de Kerk. De catecheet nodigde de leerling uit om de sacramenten eerst te ondergaan. Pas daarna volgde de verheldering van wat er was ervaren. In onze huidige cultuur is het medium film zeer geschikt om op een dergelijke wijze te werken bij spirituele begeleiding. Een film bekijken is immers, net als deelname aan een ritueel, een ‘symboliseringsproces’ dat allerlei ervaringen oproept (Van den Berk 1999). Als spirituele begeleider ondersteun je de filmkijkers achteraf bij de verheldering van hun ervaringen in termen van spiritualiteit.

Elders heb ik laten zien hoe er mystagogisch kan worden gewerkt met jongeren rond films met spirituele thematiek (2007; 2009). Daartoe moet de begeleider de spirituele dynamiek in de film kunnen duiden (spirituele hermeneutiek). Ook is het nodig dat de begeleider bij de

bespreking van de film een werkwijze gebruikt die de deelnemers verheldering biedt van hun spirituele proces (spirituele didactiek).

In deze bijdrage presenteer ik dan ook allereerst een interpretatiekader dat de spirituele dynamiek van een film in beeld brengt. Vervolgens pas ik dit kader toe bij de spirituele duiding van een jongerenfilm. Deze film behandelt een spiritueel thema dat ook in de christelijke traditie een centrale rol speelt: het besef bestemd te zijn voor het vinden van ‘de ware liefde’. Het artikel sluit af met een spiritueel didactische suggestie voor een verhelderende groepsbespreking van deze film.

## Spirituele kijkwijzer

Voor al in de middeleeuwen zagen allerlei christelijke mystici het uitzuiveren van hun godsliefde als spirituele groeiweg. Het wegen van de kwaliteit van de liefde is net zo wezenlijk bij de zoektocht naar de ware romantische liefde. Het is niet voor niets dat middeleeuwse

< Aat Velthoen, ‘Paring’, 1962, Singer Museum, Laren

mystici als Bernard van Clairvaux het, toch bijzonder romantisch-erotische, bijbelse Hooglied lezen als metafoor voor hun liefdesrelatie met God. En omgekeerd geldt dat Bernards onderscheiding van gradaties in de Godsliefde zicht biedt op de spirituele kwaliteit van de romantische liefde. De liefde neemt kwalitatief toe naarmate je je ik-gerichtheid loslaat en je je overgeeft aan de diepere bedoeling van je leven:

1. Er is een gradatie van liefde die enkel op mijzelf is gericht. Bernard sprak van ‘de mens die zichzelf bemint om zichzelf’.
2. Dan is er een gradatie van liefde die op de ander is gericht met het oog op behoeftevervulling. Bernard sprak van ‘de mens die van God houdt om zichzelf’.
3. Er bestaat ook een gradatie van belangeloze, onvoorwaardelijke liefde; een vreugdevolle gerichtheid op de ander waarbij eigenbelang en behoeften geen rol spelen. Bernard had het over ‘de mens die van God houdt om God’. De paradox van de liefde is dat ze meer vervulling schenkt in de mate dat ik mijn gerichtheid op behoeftevervulling kan loslaten. Bernard: ‘ware liefde is geen loonarbeider, maar ze kan niet zonder beloning blijven’.
4. In de hoogste gradatie van liefde is er alleen nog het besef en de beleving van eenheid. Bernard noemde dat ‘de mens die van zichzelf houdt om God’. Wezenlijk bij deze liefde is dat de eigen wil één is geworden met de goddelijke Bedoeling.

Ik ben deze spirituele gradaties gaan zien als lagen die gelijktijdig in ons aanwezig zijn en daardoor op gespannen voet met elkaar kunnen staan. De spanning die er optreedt tussen lagen geeft spirituele dynamiek. Het ‘ik’ is als een parlement waarin leden van vier grote partijen voortdurend met elkaar in debat zijn (cf. Hermans 1996). Partij 1 is bezig met wat goed is voor mijzelf; partij 2 is op de ander gericht met het oog op behoeftevervulling; partij 3 kent de vreugde van de belangeloze liefde; en partij 4 geeft zich volledig over aan de in de liefde werkzame diepere bedoeling.

Naast overeenkomsten qua spirituele dynamiek zijn er natuurlijk ook inhoudelijke verschillen tussen hoe er door christelijke mystici en hedendaagse jonge romantici naar de ‘ware liefde’ wordt gekeken. Een christen ziet Jezus Christus als prototype van hoe God de mens bedoeld heeft: de volledig in de mens geïncarneerde Liefde. De weg naar ‘ware liefde’ bestaat voor een christen dan ook uit gelijkvormig worden aan Gods Bedoeling (laag 4). In de jongerencultuur spelen geloofsnoties als ‘God’ en ‘Christus’ nauwelijks nog een rol. Verder lijkt het bij de zoektocht van een jongere naar de ware liefde louter te gaan om het vinden van de juiste *match* qua wederzijdse behoeftevervulling (laag 2).

Toch zie je juist ook in romantische films dat de personages voortdurend de kwaliteit van hun liefde wegen. En menigmaal ontstaat bij personages het besef dat er sprake is van ‘ware’ liefde in de mate dat gerichtheid op behoeftevervulling wordt losgelaten (laag 3).

Verder is er ook bij sommigen het besef

dat een liefdespartner al dan niet voor mij ‘bestemd’, ‘bedoeld’ is. Het is op voorhand niet duidelijk of het hier gaat om spirituele overgave aan de diepere bedoeling van mijn leven (laag 4) of om een magisch bijgeloof met het oog op behoeftevervulling (laag 2). Dit geloof in bestemming is ook zeer particulier: het gaat om gebeurtenissen die al dan niet ‘de bedoeling’ zijn in *mijn eigen* leven. In de katholieke Catechismus (2008) wordt eveneens over ‘bestemming’ gesproken. Maar dan op een wijze die de particulariteit van mijn eigen leven in het perspectief stelt van de spirituele evolutie van de kosmos. God voert Zijn Schepping naar ‘voltooiing’ door ‘Zijn Voorzienigheid’. Dit houdt ook in dat elk individueel leven naar de uiteindelijke bestemming wordt geleid. En ieder mens is vrij om al dan niet aan dit goddelijke ‘heilsplan’ mee te werken (2008, 84).

Bij de interpretatie van een hedendaagse liefdesfilm vanuit de vier spirituele lagen is het zeker niet de bedoeling om deze inhoudelijke verschillen over het hoofd te zien. Maar de nadruk ligt op het blootleggen van de overeenkomende spirituele dynamiek bij het uitzuiveren van de liefde. Spirituele hermeneutiek is geen exacte wetenschap, maar wie jongeren van dienst wil zijn bij hun spirituele *ont-wikkeling*, doet er goed aan zicht te hebben op de *in-gewikkeldheid* van dialogen waarin lagen zijn *ver-wikkeld*.

### ***My Sassy Girl***

Charlie heeft de touwtjes van zijn levensloop stevig in handen. Zo weet hij nu al bij welke firma hij na zijn studie gaat werken. Het is veilig om op jezelf gericht te blijven (laag 1), als je

je inlaat met een ander (2) loop je immers het risico de controle kwijt te raken. Als Charlie de mooie Jordan voor het eerst ziet, spreekt hij haar niet aan. Maar als hij haar later die dag opnieuw ziet en, volslagen dronken, bijna voor een metro ziet vallen, moet hij wel ingrijpen. Hij ontfermt zich belangeloos over haar (3) door haar mee naar zijn huis te nemen zodat ze haar roes kan uitslapen. Dit is het begin van een wild liefdesavontuur. Charlie wordt niet alleen gek op haar (2), maar ook gek van haar. Jordan verzint namelijk de raarste opdrachten die Charlie uit moet voeren. Zo moet hij een brief aan haar te schrijven over wat hij werkelijk voor haar voelt. Als ze beiden hun brief aan de ander klaar hebben, ontmoeten ze elkaar in een park. Jordan vraagt zich daar af of Charlie haar zou kunnen horen als ze op grote afstand naar hem zou schreeuwen. Zo gezegd, zo gedaan: Jordan schreeuwt de longen uit haar lijf, maar Charlie kan niet horen hoe reddeloos ze is: ‘Het spijt me’, schreeuwt ze, ‘ik kan het niet.’ In de volgende scène lopen ze samen naar een boom aan de rand van het park. Jordan legt uit dat ze hun brieven daar gaan verbergen bij een boom onder stenen. Precies een jaar later wil ze hier weer bij elkaar komen om te zien of zij en Charlie echt voor elkaar bestemd zijn.

Een jaar later gaat Charlie naar de plek bij de boom. Als Jordan niet komt opdagen, graaft hij haar brief op. In die brief bekent Jordan dat al haar gekke opdrachten eigenlijk herhalingen waren van wat ze ook had gedaan met haar vorige vriend. Die vorige vriend had zelfmoord gepleegd en haar verdriet om hem werd minder door deze dingen met Charlie te doen (2). Jordan schrijft dat het achteraf voelde >

als oneerlijk tegenover Charlie om zo bezig te zijn geweest met op wie hij leek. Ze is van hem gaan houden ongeacht haar behoeften rond het gemis van haar ex (3). Geen wonder dat ze de verwarring niet meer had aangekund; het 'ik kan het niet' van toen ze op grote afstand naar Charlie schreeuwde in het park. En logisch dat ze de touwtjes weer stevig in eigen handen nam (1) door een pauze in te lassen om een streep onder het verleden te zetten. Haar brief van een jaar geleden besluit met de vraag aan Charlie of hij zou kunnen wachten tot zij er klaar voor zou zijn om met hem verder te gaan.

In de volgende scène is het een dag later. We zien Jordan naar de boom toe lopen, waar ze een oude man ontmoet. Ze raakt met hem in gesprek over voorbestemming en vrije wil. Volgens Jordan is het zo dat 'destiny heeft gesproken'. De afspraak met Charlie was gisteren en zij is dus een dag te laat klaar. 'Je kunt je bestemming nu eenmaal niet zelf vormen', stelt ze. De oude man kijkt bedenkelijk: 'En wat als het jouw bestemming is om jouw bestemming te vormen?' Zo had ze het nog niet bekeken, zegt ze. 'Maar ja, wat is bestemd, is bestemd, toch?' Is er hier bij Jordan sprake van volledige overgave aan het 'bestemmingsplan' van haar leven (4) of van een fatalistisch bijgeloof dat eigen wil en verantwoordelijkheid afschuift? De oude man draagt haar een kijk op bestemming aan die vrije wil en verantwoordelijkheid volledig in stand houdt: 'bestemming is een brug bouwen naar je geliefde'. Jordan besluit nu om de brief van Charlie alsnog op te graven en te lezen. Charlie schrijft dat hij de man benijdt met wie zij haar leven zal gaan doorbrengen. En

eigenlijk wil hij geloven dat hij bestemd is om die man te zijn (4).

In de slotscène van de film zit Jordan in een restaurant tegenover een vrouw die de moeder blijkt te zijn van haar overleden vorige vriend. De vrouw legt uit dat ze een dik jaar geleden al eens een *blind date* voor Jordan had geregeld. Maar gek genoeg waren toen noch Jordan, noch die jongen komen opdagen. Die jongen zou zo dadelijk alsnog komen. Deze jongen blijkt Charlie te zijn. Een dik jaar geleden, toen ze elkaar ontmoetten in de metro, waren ze kennelijk allebei op weg geweest naar een *blind date* met elkaar. Hier wordt gesuggereerd dat *destiny* hen hoe dan ook bij elkaar brengt. De film besluit met een commentaar van Charlie: *destiny* heeft jou wél nodig. Je moet bijvoorbeeld wel zelf naar dat restaurant gaan. Hier lijkt ook terug te worden verwezen naar de scène in het park waarin de afstand tussen Jordan en Charlie onoverbrugbaar leek.

Wie onder de oppervlakte kijkt, ziet hoe de personages voortdurend bezig zijn met het wegen van de kwaliteit van hun liefde. En zowel bij Charlie als bij Jordan zien we alle lagen (partijen) voorbij komen. We zien hen ook geregeld in valkuilen tuimelen die zich openen als je het pad van de liefde bewandelt, zoals: de touwtjes te strak in de hand nemen (Charlie en Jordan), je aanpassen aan de behoeften van de ander (Charlie), de ander gebruiken voor behoeftevervulling (Jordan), je eigen verantwoordelijkheid afschuiven (Jordan) enzovoort. Met het oog op mystagogie is het vooral interessant dat ze allebei momenten hebben van de controle loslaten en zich openen voor liefde (3) en zelfs vlagen van een

vermoeden of besef dat het leven volgens een 'bestemmingsplan' verloopt dat om volledige overgave vraagt (4).

### Mystagogisch werken met jongerenspeelfilms

In onze huidige cultuur zie je alleen bij orthodoxe christenen en moslims het geloofsbesef dat particuliere gebeurtenissen in je leven alleen zullen plaatsvinden als ze overeenkomen met wat door God Bedoeld en Bestemd is. Dit terwijl de uitdrukking 'als God wil' nog maar twee generaties geleden gemeengoed was bij de overwegend christelijke bevolking. Maar tegenwoordig lijken vele westerlingen levensvervulling te zien als een kwestie van met autonome planning het hoofd bieden aan toevallige samenlopen van omstandigheden. Het is dan ook een zeer opvallend gegeven dat de geloofsnotie van 'bedoeling' en 'bestemming' in de jongerencultuur opnieuw opduikt. En dit biedt christelijke spirituele begeleiders kansen om jongeren van dienst te zijn bij de verheldering van hun spiritualiteit.

Daartoe dient de begeleider te beschikken over werkvormen die qua spiritualiteit verhelderend werken. Als de begeleider vanuit een christelijke instelling werkt, dan is het tevens belangrijk dat deze begeleider het eigen christelijke geloof in alle vrijheid aan jongeren aanbiedt ter oriëntatie. Mystagogisch jongerenwerk krijgt zodoende een dialogisch karakter. In plaats van het eigen christelijke geloof als enige waarheid te zien, wordt de dialoog aangegaan met jongeren. Elders (2007) gebruik ik het beeld van twee cirkels met een

raakvlak om de mystagogische dialoog met niet-christelijke jongeren te typeren. In het raakvlak zitten de overeenkomsten, in de andere vlakken de verschillen. Als je je als begeleider enkel richt op jouw deel van de cirkel, dan geef je jongeren te weinig ruimte. En als je je enkel richt op het deel van de jongere of het raakvlak, dan ontnem je jongeren de kans om zich aan christelijk geloof te oriënteren. Mystagogisch werken brengt de drie vlakken met elkaar in gesprek.

### Standpuntenspel

Een zeer eenvoudige werkvorm die dit bewerkt, is het 'standpuntenspel'.

Hang in elke hoek van de ruimte een papier met een uitspraak, bijvoorbeeld:

1. Partnerkeuze is louter een kwestie van de juiste match vinden qua uiterlijk, karakter en dergelijke
  2. Mijn ware liefdespartner is voorbestemd
  3. Geloven dat een bepaalde liefdespartner voor mij voorbestemd is, is bijgeloof
  4. anders, namelijk ... (Deze vierde optie is voor mensen die ofwel geen ofwel een andere mening hebben)
- Vraag de jongeren om in de hoek te gaan staan met de uitspraak waar ze zich het meest bij thuis voelen. Dat kan ook bijvoorbeeld tussen 1 en 2 in zijn.
  - Doe zelf ook mee door een 'standpunt' in te nemen.
  - Vraag aan iedere deelnemer: 'Waarom sta jij hier?'

Het is belangrijk dat de begeleider het niet schuwt om kritische vragen te stellen. Het ➤

lagenschema van spirituele dynamiek kan begeleiders helpen om dergelijke vragen te formuleren. Zo zou de begeleider iemand die voor standpunt 1 kiest, kunnen uitdagen door kritische vragen te stellen bij het idee van liefde als wederzijdse behoeftebevrediging (laag 2). Is dat eigenlijk wel ‘echte’ liefde? Loop je dan niet het risico om, net als Jordan, de ander te misbruiken voor je eigen doeleinden? En loop je dan niet evenzeer het risico dat je je, net als Charlie, gaat aanpassen aan de behoeften van de ander om in de smaak te blijven vallen?

Mensen die bij de standpunten 2 en 3 staan, kunnen eenvoudig met elkaar in gesprek worden gebracht over de vraag of voorbestemming in de liefde bijgeloof is of niet. Voor de begeleider ligt er hier een kans om de christelijke notie van de goddelijke Voorzienigheid ter sprake te brengen. Vanuit deze geloofsnotie kan er aan mensen bij standpunt 2 de kritische vraag worden gesteld over de particulariteit van dit geloof in voorbestemming (zie de filmanalyse).

Tegelijkertijd kan aan mensen bij standpunt 3 de kritische vraag worden gesteld of hun standpunt inhoudt dat de levensloop in alle opzichten een toevallige samenloop van omstandigheden is. Vraag na verloop van tijd of iemand wellicht van standpunt wil veranderen.

Juist het letterlijk innemen van een standpunt, gaan staan voor je overtuiging, maakt dat deze werkvorm niet beperkt blijft tot een uitwisseling van levensbeschouwelijke meningen. Zeer terecht stelt Van den Berk (1994) dat een filmgesprek meer kan zijn dan dat. In feite is de werkvorm ‘standpuntenspel’ een ‘symboli-

seringsproces’ waarin bepaalde aspecten van de innerlijke dialogen van de personages worden veruiterlijkt. Door de jongeren te vragen om een standpunt in te nemen, zet de begeleider bij hen een innerlijke dialoog in gang. De verschillende opties bieden oriëntatie aan deze innerlijke dialoog van de deelnemers. Geheel overeenkomstig het beeld van de twee cirkels kan de begeleider zo getuigen van diens christelijk geloof, terwijl door de optie ‘anders’ wordt voorkomen dat iemand zich in een bepaalde hoek geduwd voelt. <

#### Literatuur

- Berk, Tj. van den (1994). *Het filmgesprek, een manier om beelden ter sprake te brengen*. Kampen: Kok.
- Berk, Tj. van den (1999), *Mystagogie. Inwijding in het symbolisch bewustzijn*. Zoetermeer: Meinema.
- Blommestijn, H. (1997). *Bernard van Clairvaux. Een God om lief te hebben*. Kampen/Averbode.
- Catechismus van de katholieke kerk* (2008). Kampen: Gooi & Sticht.
- Hermans, H.J.M. & Kempen, H.J.G. (1993). *The Dialogical Self: Meaning as movement*. San Diego, Cal.: Academic Press.
- Smeets, W. (2007). *Verleiden tot God. Jongeren inwijden in christelijke spiritualiteit*. Tiel: Lannoo.
- Smeets, W. (2009). *Is er leven na de dood?* Tiel: Lannoo.
- Smeets, W. (2011). Om de ware liefde – My Sassy Girl door de ogen van Bernardus. In: *Speling* 2011/2, 75-82, Tilburg: Gianotten.

*Wiel (dr. W.H.M.) Smeets is onderzoeker, adviseur en begeleider op het vlak van jongeren en spiritualiteit. Hij richt zich op christelijke geloofsthema's die ook in de hedendaagse (jeugd)cultuur opduiken en publiceert enkele boeken hierover. Momenteel onderzoekt hij romantische relaties vanuit evolutionair-theologisch perspectief. [wiel@smeetsadvies.nl](mailto:wiel@smeetsadvies.nl)*